

Poticanje kreativnog mišljenja kod učenika

Tomić, Arijana

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:370211>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i Pedagogije

Arijana Tomić

POTICANJE KREATIVNOG MIŠLJENJA KOD UČENIKA

(Završni rad)

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vesna Buljubašić-Kuzmanović

Osijek, 2017. godina

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za pedagogiju
Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i Pedagogije

Arijana Tomić

POTICANJE KREATIVNOG MIŠLJENJA KOD UČENIKA

(Završni rad)

Društvene znanosti, Pedagogija, Didaktika

Mentor: izv. prof. dr. sc. Vesna Buljubašić-Kuzmanović

Osijek, 2017. godina

Sadržaj

UVOD	2
1. KREATIVNOST - ODREĐENJE.....	3
1.1. Kreativnost i inteligencija	6
1.1.1 Inteligencija – određenje	7
1.1.2 Poveznica između kreativnosti i inteligencije	8
2. KREATIVNOST U NASTAVI	10
3. KREATIVNA KOMPETENTNOST UČITELJA	14
4. RAZVOJ KREATIVNOG POTENCIJALA UČENIKA I POTICANJE KREATIVNOG MIŠLJENJA	17
5. ZAKLJUČAK	22
LITERATURA	23

Sažetak

U ovom radu bit će razmatrana sposobnost kreativnog razmišljanja kod učenika. Najprije će biti definirana i određena sama kreativnost. Zatim će to isto biti učinjeno i za inteligenciju, nakon čega će uslijediti prikaz relacije između ta dva pojma. Nadalje će biti promotrena kreativnost u nastavi te nakon toga i kreativna kompetentnost učitelja. Na kraju će se fokus prebaciti na poticanje kreativnog mišljenja kod učenika. U radu naglasak biti na samom pojmu kreativnosti, kreativnoj kompetentnosti učitelja te na razvoju kreativnog potencijala učenika u nastavnom procesu. Tema ovog rada je relevantna zbog sve veće potrebe za sposobnošću kreativnog razmišljanja i u školstvu, ali i u životu općenito. Potrebno je u školstvu što više poticati i njegovati kreativnost, a glavnu ulogu u tome imaju učitelji. U nastavu treba inkorporirati razne metodičke postupke koji će pomoći razvoju kreativnosti, a posebna se pažnja mora dati kvaliteti komunikacije između učitelja i učenika.

Ključne riječi: inteligencija, kreativna kompetentnost, kreativno mišljenje, kreativnost, kreativnost u nastavi

Summary

Students' capability of creative thinking will be the center point of this work. Firstly, the notion of creativity will be scrutinized. Then, the same will be done for the notion of intelligence, after what the relation between the two will be analyzed. Later, creativity and its position in schooling, and the creative competency of educators will both be explored. Lastly, the focus will be on the encouragement of creative thinking within the schooling system. The biggest amount of attention in this work will be given to the notion of creativity, the creative competency of teachers, and the development of students' creative abilities. The central idea of this work is relevant because of the need for creative thinking, both in the schooling system and in life in general. It is necessary to encourage and nurture creativity inside the classroom which is why teachers are the ones that have a direct role in that. Various methodological methods should be incorporated in teaching to help students better their creative abilities. Special attention should be given to the quality of communication between teachers and students because it has a great influence on students' creative thinking and learning in general.

Key words: creative competency, creative thinking, creativity, creativity in schooling, intelligence

UVOD

U današnjem se svijetu kreativnost poprilično cijeni. Kreativne osobe lako se snalaze u novim situacijama što im olakšava život u današnjem brzo-mijenjajućem svijetu. Kreativnost se smatra bitnom u socijalnom i ekonomskom kontekstu, a važno ju je razvijati i zbog vlastite dobrobiti – korisna je za ostvarivanje vlastitog identiteta. Kreativnost je prisutna kod svih te se može poticati i kroz odgoj razvijati. Isto tako, ona se može i potisnuti te onemogućavati. Upravo zbog toga je vrlo važno da se djeci omogući rad i uvjeti u kojima će moći razvijati svoje kreativne potencijale.

Danas se, za razliku od prethodnih perioda, na kreativnost gleda kao na jednu od osnovnih sposobnosti bitnih za preživljavanje i osiguravanje budućeg uspjeha, zbog čega joj se i u školi u posljednje vrijeme daje veliki značaj. Suvremena pedagoškijska znanost i njezina grana didaktika potiču veličanje značaja kreativnosti u školskom kontekstu. Škola bi trebala biti mjesto u kojemu će djeca razvijati sve svoje sposobnosti, pa tako i sposobnost kreativnog promišljanja. Važnost poticanja i njegovanja kreativnosti u nastavi vidljiva je u dobrobitima koje ona donosi. Učenici razvijaju razumijevanje važnosti određenih znanja i sposobnost njihove aplikacije u svakodnevnom životu u sadašnjosti, ali i u budućnosti. Oni uče razmišljati divergentno, tj. uče promišljati na nove načine ne oslanjajući se na tuđa znanja, već na vlastita. Divergentno razmišljanje temelj je kreativnog načina promišljanja.

Učitelji su ti koji imaju direktnu ulogu u razvijanju kreativnog mišljenja kod učenika, zbog čega i sami trebaju imati razvijenu istu sposobnost. Kreativni učitelj, kao kreator nastavnog procesa, omogućava kreativno učenje, tj. osigurava okruženje u kojemu će njegovi učenici biti u mogućnosti razvijati svoje kreativne potencijale. Smatra se da je za razvoj kreativnog mišljenja važno kod učenika poticati raspravu i aktivno učenje, a od velike važnosti je i učiteljevo ponašanje, postupci i očekivanja – učitelj ne treba imati dominantnu ulogu u nastavi, on treba ostvariti suradnju s učenicima pri donošenju odluka, učenju i njihovom usmjeravanju. Postoje različite metode uz pomoć kojih se razvija kreativnost kod učenika od kojih će neke biti spomenute u ovom radu.

Tema ovog rada je poticanje kreativnog mišljenja kod učenika, a fokus će biti na samom pojmu kreativnosti, kreativnoj kompetentnosti učitelja te na razvoju kreativnog potencijala učenika u nastavnom procesu. Cilj rada je dobiti uvid u položaj kreativnosti i poticanja njezinog razvoja unutar školskog sustava. Tema je odabrana zbog njezine relevantnosti i aktualnosti, te zbog osobnog interesa u istu.

1. KREATIVNOST – ODREĐENJE

Riječ „kreirati“ dolazi od latinske riječi *creare* koja znači: stvarati, proizvoditi stvari koje prije nisu postojale (Bognar, 2010, prema Ivošević, 2013). Fenomen ljudske kreativnosti počeo se pobliže proučavati tek u drugoj polovici 20. stoljeća. Prvobitno se smatralo da su kreativni samo poneki ljudi, dok je ostatak, tj. većina bila uskraćena za tu osobinu. Današnje shvaćanje je drugačije – kreativnost se gleda kao jedna od osnovnih ljudskih karakteristika koja se može poticati i kroz odgoj razvijati, ali jednako tako i potisnuti i onemogućavati (Bognar, Bognar, 2007). Autori Jukić (2010) te Arar i Rački (2003) navode kako je početak proučavanja kreativnosti obilježio psiholog Joy Paul Guilford. On je 5. rujna 1950. godine održao čuveno predavanje pod nazivom „Creativity“ u kojemu je istaknuo da se mjere postignuća (uvelike u školskim testiranjima) temelje na pitanjima koja usmjeravaju prema unaprijed određenom odgovoru, tj. na postavljena pitanja postoji samo jedan točan odgovor. Pri odgovaranju na takva pitanja traži se konvergentno mišljenje, dok je divergentno zanemareno. Dakle, Guilford ljudsko mišljenje dijeli na konvergentno i divergentno te smatra divergentno mišljenje temeljnom značajkom kreativnog mišljenja. Upravo je ovo njegovo razmišljanje potaklo svijet psihologije na proučavanje ljudskih kreativnih potencijala u svrhu njihovog razumijevanja, a zatim i upotrebe te daljnjeg razvoja (Arar, Rački, 2003). Jukić (2010) spominje čimbenike divergentnog mišljenja, koje je J. P. Guilford odredio, prema kojima se procjenjuje njegova vrijednost i kvaliteta. To su:

- (a) fleksibilnost, tj. sposobnost proizvodnje relevantnih ideja;
- (b) fluentnost, tj. mogućnost simultanog sagledavanja različitih mogućnosti;
- (c) originalnost, tj. sposobnost proizvodnje novih ideja;
- (d) elaborativnost, tj. sposobnost detaljnijeg ukrašavanja ideja.

Na osnovi navedenih čimbenika, navodi autor, mogu se identificirati idući pokazatelji kreativnosti: „znatiželja, radoznalost, ljubav prema istraživanju, oštroumno postavljanje pitanja, originalnost u ponašanju, neovisnost u mišljenju, nekonformizam, obilje ideja u radu, sklonost eksperimentiranju, konstruktivnost, samoinicijativnost...“ (Torrance, 1981, prema Jukić, 2010, 293). Kao što je već prethodno navedeno, pojam „kreativnost“ nije oduvijek bio u upotrebi u kakvoj je u današnje doba. Kunac (2015) navodi kako današnjim svijetom upravlja brzo-napredujuća tehnologija zbog koje se informacije izmjenjuju velikom brzinom te zbog čega društvo u kojem danas živimo karakteriziraju brze promjene. Prethodno

navedene informacije nisu uvijek provjerljive i pouzdane, stoga je vrlo važno da pojedinac ima sposobnost vrednovati informacije i snalaziti se u njima. Za napredovanje u ovom globalno povezanom i informacijama orijentiranom svijetu autor tvrdi da je važan razvoj kreativnosti kao jedne od najpoželjnijih osobina u suvremenom dobu (Kunac, 2015).

Kreativnost je složen i zagonetan pojam kojeg nije lako definirati, a to pokazuje brojnost pokušaja definiranja tog pojma. Postoje dvojbe u shvaćanju i definiranju kreativnosti. Dok jedni smatraju da je pojedinac kreativan ako proizvodi, drugi misle da je kreativnost sposobnost uočavanja neobičnog. Dakle: „Kao glavne osobine kreativnosti uzimaju se dva elementa: (1) Kreativan pojedinac uočava, vidi, doživljava, kombinira stvari i pojave na posve nov, drugačiji, neuobičajen način. (2) Kreativan pojedinac proizvodi nove, drugačije, neuobičajene ideje i djela.“ (Huzjak, 2006, prema Ivošević, 2013, 8). Za neke autore kreativnost nije pojedinačna karakteristika ličnosti ili opća sposobnost, već je karakteristika ponašanja koja je produkt spoja karakteristika ličnosti, kognitivnih sposobnosti i socijalnog okruženja (Amabile, 1983, prema Arar, Rački, 2003). Neki kreativnost definiraju kao sposobnost produkcije rada koji je nov i prikladan. Nov produkt je originalan i izaziva iznenađenje. Osim toga, kao što je u prethodnoj definiciji navedeno, on mora biti prikladan, tj. mora biti odgovor na određeni problem. U suprotnom, produkt nije kreativan, već samo bizaran odgovor na problem (Barron, 1988, prema Arar, Rački, 2003).

Zajednička definicija koja obuhvaća većinu motrišta mogla bi glasiti da je kreativnost sposobnost svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje bilo u materijalnoj ili duhovnoj sferi rješenja (ideje, umjetnički oblici, teorije ili proizvodi), da je ta novina originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenoga socijalnoga konteksta te da je pozitivno usmjerena. (Isaksen, 1994, prema Jukić, 2010, 293)

Kao što je vidljivo, mnogi su pokušali definirati pojam kreativnosti. To je dovelo i do podjele na kreativnost s „velikim K“ i kreativnost s „malim k“. Ovu podjelu autor je objasnio na primjeru djece:

Kreativnost s „malim k“ ističe da su kreativna ona djeca koja samostalno otkrivaju pravila i vještine nekog područja i samostalno smišljaju neobične načine za rješavanje problema, uz minimalni pomoć odraslih. Kreativnost s „velikim K“ podrazumijeva mijenjanje ili čak transformiranje određenog područja, te to zahtjeva veliku bazu znanja i iskustva. Smatra se da djeca ne mogu biti kreativna na ovaj način. (Winner, citirano u Huzjak, 2006, prema Ivošević, 2013, 8)

Collard i Looney (2014) kreativnost smatraju bitnom u socijalne i ekonomske svrhe, ali i za individualnu dobrobit osobe. Na toj personalnoj razini, kreativnost je korisna za izražavanje

vlastitih želja i potreba te identiteta općenito. Autori navode da se ljudsko dostojanstvo i napredak temelje na sposobnostima, uključujući one koje se odnose na kreativnost, poput sposobnosti: korištenja osjetila, imaginacije, razmišljanja i prosuđivanja.

Značajke kreativnosti mogu se razvrstati u četiri kategorije, a to su: „(1) stvaranje ideja za koje je bitno divergentno mišljenje, (2) produbljivanje ideja za koje je karakteristično konvergentno mišljenje, (3) osobine ličnosti kao što su hrabrost i otvorenost za istraživanje novih ideja i (4) uvažavanje vlastite intuicije.“ (Treffinger i sur., 2002, prema Bognar, Bognar, 2007, 1).

Zbog složenosti kreativnosti pristupa joj se na različite načine. Autori Arar i Rački (2003) navode T. I. Lubarta i njegov opis pet pristupa kreativnosti:

- 1) Mistični pristup: Najraniji opisi kreativnosti temeljili su se na božanskoj intervenciji, što bi značilo da su kreativne osobe bile vođene božanskim inspiracijama.
- 2) Psihodinamski pristup: Prema ovom pristupu kreativnost nastaje kao rezultat tenzija između svjesne realnosti i nesvjesnih nagona. U ovaj pristup se uklapa Freudovo mišljenje da umjetnici kroz svoje kreativne radove izražavaju svoje nesvjesne želje, ali na socijalno prihvatljiv način.
- 3) Kognitivni pristup: Neki kognitivni psiholozi kreativnost gledaju kao „ništa posebno“ jer smatraju da se u kreativnom rješavanju problema služimo istim procesima koje koristimo u svakodnevnicima. S druge strane, neki kognitivni psiholozi se s time ne slažu osvrćući se na kreativnost i njezinu ulogu u znanosti. Oni smatraju da su procesi pamćenja i procesi mišljenja, koje koristimo svakodnevno, uvelike odgovorni kreativni aspekt znanstvenih dostignuća.
- 4) Socijalnopsihološki pristup: Prema ovom pristupu, socijalno okruženje ima velik utjecaj na kreativnost. Istraživanja su pokazala kako postoje socijalni faktori koji utječu na razinu kreativnosti, a to su: kulturalna raznolikost, dostupnost financijskih sredstava, dostupnost uzora te broj „konkurencije“ prisutne u domeni u kojoj se djeluje.
- 5) Konfluentni pristup: U ovom pristupu polazi se od toga da kreativnost određuje kombinacija kognitivnih kapaciteta (pr. inteligencija, znanje), obilježja ličnosti (pr. opsesivni interes za ideje), stilova mišljenja, motivacije te okolinskih uvjeta. Sve ove komponente moraju interaktivno djelovati kako bi došlo do kreativnog promišljanja.

Arar i Rački (2003) spominju četiri komponente kreativnosti prema kojima se istraživanja kreativnosti mogu usmjeriti. To su: kreativna ličnost, kreativni proces, kreativni produkt i uvjeravanje. Dakle „Neka istraživanja su usmjerena na osobu, neka na proces, dok su druga opet usmjerena na istraživanje kreativnih produkata i sposobnosti persuazije (uvjeravanja)“ (Arar, Rački, 2003, 5). Što se tiče istraživanja koja proučavaju kreativne ličnosti, ona su usmjerena na pronalaženje razlika između kreativnih i nekreteivnih individua. Carson (1999, prema Arar, Rački, 2003, 6) nabraja iduće karakteristike kreativnih pojedinaca: „otvorenost „unutrašnjim“ i „vanjskim“ iskustvima; sposobnost mišljenja koje ide protiv logike; senzitivnost/osjetljivost; ustrajnost; pronalaženje reda u kaosu; često pita : „Zašto?“; relativna odsutnost represije ili supresije; tolerancija na dvosmislenost; spremnost rasti i mijenjati se.“ Kada je riječ o kreativnim procesima, njih se definira kao „slijed misli ili akcija koje dovode do kreativnog produkta“ (Arar, Rački, 2003, 11). Teorija kreativnog procesa trebala bi pokazati razliku između kreativnog procesa i rutinskog/svakodnevnog procesa. Različiti istraživači predlažu različite odgovore na pitanja: Kako se odvija kreativni proces? Od koliko faza se sastoji? Od kojih komponenti se sastoji? Kreativni produkt može biti niz stvari, ali ga se može objasniti kao:

(...) svaki čin koji zadovoljava kombinaciju triju kriterija: odgovor treba biti nov, treba biti efikasan u nošenju s nekim izazovom ili biti od vrijednosti pojedincu ili društvu. Uz to odgovor treba biti originalan (autentičan), tj., treba reflektirati poticaje iz osobe, a ne biti rezultat vanjskih sila. (Averill, Nunley, 1992, prema Arar, Rački, 2003, 11)

Arar i Rački (2003) tvrde kako govoriti o kreativnoj ličnosti, procesu i produktu nije dovoljno te da je potrebna četvrta komponenta – uvjeravanje. Ono se odnosi na pitanje: Kako uvjeriti nekoga da je moj rad kreativan?

1.1. Kreativnost i inteligencija

Mnogi autori dovode u odnos kreativnost i inteligenciju te se njihovi stavovi po tom pitanju međusobno razlikuju. Kako bi se odnos tih dvaju pojmova razumio, potrebno ih je pojedinačno definirati i odrediti. Budući da je to već učinjeno za pojam kreativnosti u ovom radu, slijedi isto i za inteligenciju.

1.1.1 Inteligencija – određenje

Kada je riječ o definiranju pojma inteligencije, vrlo je važno spomenuti teoriju višestrukih inteligencija Howarda Gardnera. On inteligenciju definira kao „sposobnost rješavanja problema koji su cijenjeni u jednom ili u više kulturnih okruženja“ (Posavec, 2010, 56), te nabraja osam vrsta inteligencije, i njihove karakteristike, koje su sadržane u njegovoj teoriji višestrukih inteligencija:

- 1) Lingvistička inteligencija, koju obilježava: bogat rječnik te njegovo učinkovito korištenje, izražajnost pri govoru, korištenje riječi u rješavanju praktičnih problema, korištenje jezika kao sredstva za pamćenje podataka te efikasno verbalno i pismeno korištenje jezikom.
- 2) Logičko-matematička inteligencija, koju obilježava: učinkovito korištenje brojeva, logičko zaključivanje, sposobnost otkrivanja obrazaca, uočavanje logičke strukture i odnosa te uzročno-posljedičnih veza bez poteškoća te sposobnosti: kategorizacije, klasifikacije, računanja, zaključivanja, provjere hipoteza...
- 3) Prostorna inteligencija, koju obilježava: dobro opažanje i snalaženje u prostoru, sposobnost prostornog oblikovanja, sposobnost stvaranja mentalne slike prostora s ciljem rješavanja određenog problema te osjećaj za boje/linije/oblike.
- 4) Tjelesno-kinestetička inteligencija, koju obilježava: korištenje mentalnih sposobnosti za koordinaciju tjelesnih pokreta, sposobnost služenja cijelim tijelom pri izražavanju misli/osjećaja, sposobnost korištenja ruku pri izradi predmeta te dobra koordinacija i ravnoteža.
- 5) Glazbena inteligencija, koju obilježava: osjećaj za glazbu, sposobnost razlikovanja glazbe, glazbena kreativnost te glazbeno izražavanje, tj. sposobnost prepoznavanja i sastavljanja glazbenih melodija te osjećaj za dinamiku, ritam i slično.
- 6) Interpersonalna inteligencija, koju obilježava: sposobnost uočavanja i razlikovanja raspoloženja, osjećaja i motivacija drugih ljudi te sposobnost neverbalnog izražavanja i prepoznavanje neverbalnih znakova.
- 7) Intrapersonalna inteligencija, koju obilježava: poznavanje samog sebe i mogućnost djelovanja u skladu s tim, svijest o vlastitim raspoloženjima/namjerama/motivima/temperamentu/željama/..., samodisciplina, samopoštovanje te samorazumijevanje.
- 8) Prirodna inteligencija, koju obilježava: zainteresiranost za vanjske prostore, ekološka osviještenost te osjećaj povezanosti s prirodom.

Osim vrsta inteligencija prema Gardneru, Posavec (2010) navodi i njegovo mišljenje da one vrlo rijetko djeluju samostalno te da se one međusobno nadopunjuju i koriste istovremeno u velikom broju slučajeva.

1.1.2. Poveznica između kreativnosti i inteligencije

Pitanje jesu li kreativnost i inteligencija povezane više nije aktualno. Danas je glavno pitanje na koji način su povezane. Makel i Plucker (2008, prema Kunac, 2015) navode pet Sterbergovih i O'Harinih prijedloga za moguće načine povezanosti kreativnosti i inteligencije:

- 1) Kreativnost je dio inteligencije.
- 2) Inteligencija je dio kreativnosti.
- 3) Kreativnost i inteligencija međusobno se prožimaju.
- 4) Kreativnost i inteligencija u svojoj biti su ekvivalentne.
- 5) Kreativnost i inteligencija nisu povezane.

Svaka od ovih tvrdnji našla je svoje zagovaratelje te ni danas ne postoji slaganje o odnosu kreativnosti i inteligencije. Odnos inteligencije i kreativnosti teško je točno utvrditi jer istraživanja koja polaze od različitih definicija, mjerenja, uzoraka i analiza otkrit će različite veze između inteligencije i kreativnosti. (Makel i Plucker, 2008, prema Kunac, 2015, 434)

Već spomenuti Guilford, koji je bio među prvim istraživačima kreativnosti te napravio značajan pomak u razumijevanju kreativnosti, smatrao je da je kreativnost dio inteligencije (Makel i Plucker, 2008, prema Kunac, 2015). Kunac (2015) navodi Gardnerovo mišljenje o povezanosti kreativnosti i inteligencije. S obzirom da Gardner inteligenciju ne poima kao opću sposobnost nego zagovara teoriju višestrukih inteligencija (objašnjenu u prethodnom dijelu rada), njegovo viđenje kreativnosti jest da je ona dio inteligencije. Slično njemu i Guilfordu, razmišlja i Runco (1997, prema Kunac, 2015) koji se također zalaže za teoriju višestrukih inteligencija ne prihvaćajući mogućnost mjerenja kreativnog potencijala mjerenjem opće inteligencije. On smatra da djeca mogu biti iznad prosjeka u jednom području, prosječna u drugom te ispod prosjeka u trećem.

Različito mišljenje od prethodnog imaju Sternberg i Lubart (1992; 1996, prema Kunac, 2015). Oni smatraju da je inteligencija dio kreativnosti. Prema njima, kreativnost je „složeni konstrukt koji zahtijeva razvijenost i kreativne, i analitičke, i praktične inteligencije kako bi se

kreativne zamisli provele u djelo i kako bi nastao funkcionalan produkt prikladan za praktičnu upotrebu“ (Kunac, 2015, 435).

Postoji i mišljenje da je kreativnost ovisi o IQ-u (kvocijentu inteligencije). Kunac (2015) navodi tako razmišljaju autori Lubart (1994, prema Arar i Rački), Sternberg (2006) te Jauk i suradnici (2013). Oni smatraju da su kreativni pojedinci iznadprosječno inteligentni, što ne znači da su svi iznadprosječno inteligentni pojedinci kreativni.

„kreativnost ne objašnjava potpuno inteligenciju, kao ni inteligencija kreativnost. Visok IQ, koji se uglavnom odnosi na matematičko-logički aspekt inteligencije i na kojega uglavnom pomišljamo kada se inteligencija spominje, nije preduvjet budućeg uspjeha. To je prisutan potencijal koji može osobu dovesti do uspjeha, no nije i presudan za to. Zato je važno istaknuti ulogu okoline, a u kontekstu učenika, kao potencijalnih kreativaca, najvažniji elementi okoline su škola i školsko okruženje te okruženje obitelji.“ (Sternberg, 2006, prema Kunac, 2015, 436)

Dakle, kao što je vidljivo u prethodnom citatu, škola je jedno od okruženja koje ima potencijalnog pozitivnog/negativnog utjecaja na djetetovu kreativnost. „Učitelji, nastavnici i profesori trebali bi stvarati poticajna okruženja za rad i razvoj kreativnosti“ (Kunac, 2015, 436). Upravo o tome govore idući dijelovi rada.

2. KREATIVNOST U NASTAVI

Nakon 50-ih godina prošlog stoljeća, u školstvu su se pojavljivali valovi njegovanja kreativnosti. U ranijim periodima promicanja kreativnosti u školstvu, pedocentrična i inovativna pedagogija za cilj su imale reformirati tradicionalnu školsku praksu. Djecu se smatra otvorenima različitim iskustvima te da imaju prirodnu dispoziciju za kreativnost. Ove karakteristike potrebno je negovati i daljnje razvijati jer u suprotnom će dječji potencijal biti potraćen. U 90-im godinama došlo je do intenzivnih socijalnih, ekonomskih i tehnoloških promjena što je potaklo još jedan val njegovanja i poticanja kreativnosti u školstvu. Danas se na kreativnost gleda kao na jednu od osnovnih sposobnosti bitnih za preživljavanje i osiguravanje budućeg uspjeha. (Lin, 2011)

Za Shaheen (2010) školstvo predstavlja i pravo i potrebu, ali navodi da je ono konstantno izvor kritike zbog toga što stvara konformiste i stereotipne ličnosti umjesto kreativnih pojedinaca koji su sposobni kritički promišljati. Mnogi smatraju da školstvo ubija kreativnost kod učenika, a trebalo bi ju poticati i razvijati. Poticanje kreativnosti u nastavi trebalo bi adresirati pitanja vezana uz: baljenje dvosmislenim problemima, suočavanje s suvremenim svijetom koji se brzo mijenja te suočavanje sa neizvjesnom budućnošću. Dakle, autor smatra kreativnost jednom od temeljnih ljudskih sposobnosti koju je bitno negovati u školstvu zbog toga što ona omogućava lakše snalaženje u životnim situacijama koje nosi budućnost svakog pojedinca. Na škole se gleda kao na mjesta za poticanje kreativnosti iz razloga što to mogu činiti na efikasniji način te mogu doprijeti do veće mase ljudi, tj. učenika. Autor smatra da se kreativnost treba poticati što je ranije moguće – još u formativnim godinama kada djeca razvijaju vlastitu ličnost. Iz tog razloga, autor smatra da su osnovna i srednja škola možda čak i bitnije od visokog školstva kada je riječ o nacionalnom prosperitetu. Autor navodi kako u osnovnoj školi, djeca istražuju i upoznaju se sa svijetom, uče rješavati različite probleme, uče biti kreativni, razvijaju samopouzdanje te se razvijaju socijalno i emocionalno.

Kao što je već rečeno, razvijanje kreativnosti kod djece vrlo je važno zbog njihove pripreme za sve nepoznato što budućnost nosi, npr. za: poslove koji još ne postoje, tehnologije koje još nisu izumljene te probleme koji se trenutno ne mogu predvidjeti. (OECD, prema Collard, Looney, 2014) Collard i Looney (2014) navode istraživanja vezana prepreke kreativnom učenju i inovativnom poučavanju u školi. Spominju istraživanje koje su na europskoj međunarodnoj razini proveli Cachia i suradnici 2010. godine. Oni su našli nekoliko prepreka kreativnom učenju:

- a) Kurikulum: Mnogi ispitanici/učitelji su se izjasnili da se u nacionalnom kurikulumu njihove zemlje kreativnost ne definira dovoljno jasno te da nemaju alate niti smjernice kako kod učenika razvijati kreativnost.
- b) Stil poučavanja i evaluacija: Ispitanici su zainteresirani za poticanje kreativnosti u nastavi, ali smatraju da je to nemoguće sve dok je frontalna nastava vodeći stil poučavanja. Navode i iduće probleme: manjak vremena, preopterećen kurikulum te tradicionalni pristup testiranju učenika i evaluaciji rada.
- c) Osposobljenost učitelja: Kao rješenje ovog problema ispitanici vide reformu u obrazovanju i pripremi učitelja s ciljem njihovog korištenja raznovrsnih i inovativnih metoda u nastavi. Također, važnom smatraju i potporu učiteljima koji su spremni riskirati i oduprijeti se tradicionalnim normama.
- d) ICT (informacijsko-komunikacijska tehnologija) i digitalni mediji: Ispitanici smatraju da učitelji trebaju biti kompetentniji pri radu s ICT-om i digitalnim medijima kako bi ih bolje integrirali u nastavu i koristili ih na kreativne načine.
- e) Školska kultura i vodstvo: Prema ispitanicima, školsko vodstvo, kreatori školske politike i roditelji bi trebali biti uključeni u procesu promjena.

Collard i Looney (2014) navode još jedno istraživanje koje je provedeno u Australiji, Njemačkoj, SAD-u i Velikoj Britaniji. Sudionici istraživanja ispitivani su u vezi prepreka kreativnom poučavanju, a odgovori su bili: manjak sredstava, nedovoljna osposobljenost, niska vrijednost dodijeljena kreativnosti unutar školstva, kurikulum i njegove odrednice te način testiranja.

Kunac (2015) spominje nastavu orijentiranu na učenika koja je vrlo važna kada je razvoj kreativnosti u pitanju. Autor navodi Sternbergovu misao da su ljudi kreativni u određenim područjima, dok u drugima tu osobinu ne iskazuju.

Zbog toga je važno omogućiti učenicima da otkriju svoju kreativnost njenim poticanjem u svim nastavnim predmetima. Imajući u vidu različite individualne potrebe učenika i njihovo središnje mjesto u nastavnom procesu suvremeni pedagoški pristupi podržavaju ideju prilagodljivosti nastave. Nastava se prilagođava u skladu s osobnim stilom i dinamikom učenja učenika, no pritom ne zapostavlja temeljne odgojno-obrazovne ciljeve i zadatke. (Koludrović, Reić Ercegovac, 2010, prema Kunac, 2015, 437)

Autori Gazibara i Simel (2013) proveli su istraživanje koje se odnosilo na kreativnost u nastavi hrvatskog jezika. Istraživanje je provedeno na uzorku od 200 učenika srednje strukovne škole u dobi od 14 do 19 godina te na uzorku od 5 nastavnika hrvatskog jezika.

Podaci su prikupljeni uz pomoć anketnog upitnika. Istraživanje je pokazalo da učenici i nastavnici smatraju kreativnost kao važnu komponentu nastave hrvatskog jezika. Po mišljenju učenika kreativne metode u nastavi pospješuju njihovo usvajanje nastavnog sadržaja, a nastavnici ističu da kreativnost povećava motiviranost učenika na rad. Ispitani nastavnici tvrde da su u mogućnosti kreativno se izraziti na nastavi hrvatskog jezika, dok je isto pitanje podijelilo ispitane učenike. Istraživanje je pokazalo podudaranje mišljenja učenika u nastavnika kada je riječ o uspješnosti provođenja kreativnih metoda u nastavi hrvatskog jezika – većina nije niti zadovoljna niti nezadovoljna po tom pitanju.

Zuliani, Matić i Keteleš (2015) proveli su istraživanje u kojemu se ispitivala mogućnost poticanja kreativnosti kod učenika unutar nastave informatike. Istraživanje je provedeno na uzorku od 23 osnovnoškolska učitelja informatike koji su procjenjivali: vlastitu kreativnost i način poučavanja te ispitivanja učenika, učeničko poznavanje informatičke tehnologije, doprinos računalnih alata i predmeta Informatike kreativnosti učenika. Istraživanje je pokazalo da učitelji imaju pozitivne stavove kada je riječ o mogućnosti poticanja kreativnosti kod učenika u nastavi informatike. Pokazalo se kako doprinos računalnih alata i Informatike u poticanju kreativnosti ovisi o vrsti računalnih alata te o kreativnosti samih učitelja i načinu na koji oni poučavaju. U nastavi informatike kreativnost je povezana s idućim čimbenicima: motivacijom, znatiželjom, mogućnošću stvaranja novih iskustava te sposobnošću učenika da se koriste programima koji potiču kreativno učenje.

Autor Škojo (2013) proveo je istraživanje s ciljem dobivanja uvida u prisutnost kreativnog načina poučavanja u nastavi umjetničkog područja. Istraživanjem se željelo utvrditi iduće: poželjne osobine nastavnika koje izravno utječu na njegovo iskazivanje kreativnosti, nastavne aktivnosti u kojima učenici nisu u mogućnosti iskazati kreativnost te nastavne aktivnosti koje djeluju poticajno na razvoj i iskazivanje kreativnosti u nastavi umjetničkog područja. Istraživanje je provedeno na uzorku od 586 učenika srednjih škola. Prikupljeni podaci pokazali su da su učenici tijekom školovanja uspjeli spoznati značaj kreativnosti u nastavi. Osim toga pokazalo se da su učenici u mogućnosti utvrditi elemente kreativnog poučavanja nastavnog sadržaja, razlikovati i evaluirati kvalitetu i kreativnost u pojedinom stilu poučavanja.

Morais i Azevedo (2011) proveli su istraživanje u kojemu su ispitali 576 učitelja o tome kako vide kreativne učenike i učitelje, procjenjuju li sebe kao kreativnu osobu te kako procjenjuju kreativnost svojih kolega, učenika, kurikuluma i škole. Većim dijelom ispitani učitelji sebe percipiraju kao kreativne osobe. Unatoč tomu, pokazalo se kako ispitanici ne osjete prisutnost kreativnosti u određenim područjima škole u kojoj rade. Manje od pola ispitanika smatra da

su učenici i suradnici s kojima rade kreativni. Također manjina ispitanika smatra da škola i kurikulum škole promoviraju kreativnost kod učenika i učitelja. Autori smatraju da treba naglasiti rezultat da većina ispitanih učitelja vjeruje da je kreativnost slabo prisutna u njihovim školama.

Kunac (2015) naglašava važnost poticanja i njegovanja kreativnosti u nastavi te navodi dobrobiti razvijene kreativnosti kod pojedinca: razumijevanje važnosti određenih znanja za budućnost te shvaćanje zašto se određeni sadržaji uče u školi i za što su sve korisni u sadašnjosti, ali i budućnosti.

3. KREATIVNA KOMPETENTNOST UČITELJA

Organizacija odgojno-obrazovnog rada zadatak je učitelja. Kako bi taj zadatak bio kvalitetno odrađen, učitelji moraju učenicima osigurati određene uvjete:

(...) stvarati povoljnu socio-emocionalnu klimu, razvijati divergentno mišljenje, oslobađati učenike od straha od evaluacije, osiguravati istodobno kako vanjsku, tako i unutarnju evaluaciju, uspostavljati odnose slobode koji omogućuju kreativan razvoj, uključivati i navikavati učenike na kreativan rad putem postavljanja kreativnih zadataka, pitanja koja će pokretati njihove kreativne mentalne procese i pomoći učenicima u otklanjanju blokada koje mogu izazvati inhibiciju njihovog kreativnog ponašanja u komunikaciji s drugim učenicima, s drugim nastavnicima ili u obitelji. (Blažević, 2010, 181)

Da bi prethodno navedeni uvjeti bili osigurani, učitelj mora imati određene kompetencija. Među tim kompetencijama je i kreativna kompetencija koja omogućava kreativno odnošenje učitelja prema nastavnom procesu te razvijanje iste kompetencije kod učenika. „Kreativni učitelj je središnji čimbenik u stvaranju kreativnih odgojnih situacija koje će omogućavati kreativno učenje, a obostrano kreativno ponašanje učitelja i učenika, tj. njihova interakcija, utjecat će na razvoj kreativnih potencijala kod učenika“ (Blažević, 2010, 181). Dakle, „osnovna pretpostavka za kreativan rad u školi je osposobljenost njezinih djelatnika za kreativnost. Učitelji imaju veliku ulogu u tome hoće li učenici razviti ili sputavati svoje kreativne potencijale“ (Ivošević, 2013, 20). Autor prethodnog citata tvrdi kako učitelji, kao kreatori nastavnog procesa, trebaju djeci omogućiti okruženje u kojemu će razvijati vlastitu kreativnost. Kreativnost učitelja nikako ne smije gušiti kreativnost učenika, stoga bi učitelji trebali biti pažljivi pri komentiranju učenikovog rada i prosuđivati što manje. U istom smjeru razmišlja i Blažević (2010) te navodi kako usavršavanje učitelja treba usmjeriti prema osvješćivanju glavnih pitanja vezanih za kreativnost. Učitelji time trebaju:

1. postati svjesni vlastitih kreativnih potencijala.
2. postati svjesni postojanja veza i kakvoće istih između odgojno-obrazovnih procesa i kreativnih procesa.
3. postati svjesni raznovrsnosti kreativnih talenata u svim odjelima.
4. postati svjesni mogućih praktičnih pristupa pri organizaciji kreativnih aktivnosti sa svrhom poticanja kreativnosti kod učenika.

Matijević (2009, prema Ivošević, 22) smatra da je: „kreativan učitelj stalno u nekom akcijskom istraživanju. Shvaća svoj rad kao stalno istraživanje i kreiranje novih pedagoških scenarija u kojima će sudjelovati zajedno sa svojim učenicima.“ Isti autor navodi iduće karakteristike kreativnog učitelja:

- Za svaki susret s učenicima osmišljava nove scenarije i donosi nove radne materijale.
- Ne koristi udžbenik kao glavni nastavni materijal već učenike upoznaje s znanstveno-popularnim i umjetničkim tekstovima uz pomoć kojih vodi kreativne aktivnosti za učenike.
- Konstantno se formalno i neformalno obrazuje.
- Na stručnim susretima prezentira vlastite materijale/projekte/metodičke scenarije.
- Objavljuje stručne tekstove na web portalima/u časopisima.
- Provodi akcijska istraživanja kako bi provjerio vlastite ideje.
- Uvijek je spreman osmisliti zajedničku aktivnost s učenicima.
- Obogaćuje i mijenja tuđe ideje.
- Ima širok spektar interesa.
- Čita najnovije stručne knjige te stručne i znanstvene tekstove u časopisima.
- Prilagođava metodičke scenarije konkretnim učenicima.
- Zajedno s drugim kreativnim učiteljima potiče ozračje za učenje u školi.
- Preferira aktivne oblike učenja (projektna i istraživačka nastava, radionice).

Bognar i Bognar (2007) spominju analizu slučajeva koju su proveli tajvanski istraživači (Horng i sur.) 2005. godine. Oni su došli do rezultata koji pokazuju niz činitelja koji utječu na kreativnost učitelja. Po njima najnaglašeniji su:

- a) Osobine poput: samopouzdanja, otvorenosti za nove ideje, smisao za humor, spremnost nošenja s teškoćama.
- b) Obiteljske okolnosti u kojima su odrastali – ispitanici su svoje djetinjstvo istaknuli kao kritično razdoblje za razvoj vlastite kreativnosti.
- c) Posvećenost kreativnom pristupu nastavi – nije dovoljna samo želja već je bitno i uvježbavanje takvog pristupa.
- d) Intrinzična motivacija koja se ogleda u zadovoljstvu nastavnika činjenicom da je pridonio stvaranju.
- e) Ugodno okruženje učenja i poučavanja.

Somolanji i Bognar (2009) proveli su istraživanje s ciljem dobivanja uvida u shvaćanja kreativnosti, zadovoljstvo/nezadovoljstvo uvjetima škole i okoline, motivaciji i utjecaju navedenog na kreativni rad osnovnoškolskih učitelja. Istraživanjem se došlo do zaključka da intrinzična motivacija, nasuprot ekstrinzičnoj (odnosi s kolegama, učenicima i roditeljima, uvjeti rada, plaća), ima značajnog utjecaja na kreativni rad učitelja: „mnogi načini poticanja kreativnosti neće se kvalitetno odraziti na pojedinca ukoliko ne postoji želja za promjenom ili određena privlačnost i simpatija za posao koji pojedinac obavlja i u kojemu se može kreativno izraziti. Upravo zbog toga jedan od važnih aspekata poticanja kreativnosti svakako je i poticanje intrinzične motivacije“ (Somolanji, Bognar, 2009, 220). Također, utjecaja imaju i usavršavanje i dodatne edukacije jer kroz njih učitelji dolaze do različitih metoda, iskustava i oblika rada koji utječu na njihov kreativni razvoj. O tome isti autori govore u radu koji je prethodio navedenom istraživanju. Dakle, Somolanji i Bognar (2008) za kreativnu kompetentnost učitelja smatraju daljnju edukaciju. Programi stručnog usavršavanja trebaju biti djelomično prilagođeni svakom učitelju i njegovim posebitostima. Stručno usavršavanje jest prijeko potrebno, ali ne nudi dovoljnu razinu obrazovanja na području kreativnosti. Autori smatraju da je suradnja na razini škole efikasnija nego stručno usavršavanje. Suradnjom se ostvaruje kvalitetna komunikacija i interakcija između učenika, učitelja i stručnih suradnika, što potpomaže razvijanju i poticanju kreativnosti u školi. Autori spominju i ideju „zajednice učenja“ koja se pojavljuje u SAD-u 90-ih godina, a definiraju ju kao: „skupinu svojom voljom udruženih osoba koje u dužem vremenskom razdoblju (od nekoliko mjeseci do nekoliko godina) komuniciraju svoje vrijednosti, stvaraju zajedničku viziju, surađuju s ciljem unapređivanja svoje prakse i osobnoga učenja, kritički promišljaju svoje djelovanje i njegove uvjete“ (Bognar, Bognar, 2007 prema Somolanji, Bognar, 2008, 92). Ovaj oblik suradnje razlikuje se od povremenog stručnog informiranja.

4. RAZVOJ KREATIVNOG POTENCIJALA UČENIKA I POTICANJE KREATIVNOG MIŠLJENJA

Huzjak (2006) naglašava razliku između pojmova: darovitost, talent i kreativnost. On tvrdi da njihovo razlikovanje pri određivanju i identificiranju uvelike može povećati kvalitetu rada s učenicima, a time i razinu iskorištavanja njihovih potencijala. U svom daljnjem tekstu autor određuje sva tri pojma, počevši s darovitosti. On navodi da daroviti pojedinci značajno odskakuju od prosjeka kada je riječ jednoj ili više sposobnosti. Nadalje, autor u odnos dovodi pojmove darovitost i kreativnost te navodi na koji način se ta dva pojma razlikuju. To čini na primjeru darovite, tj. nadarene djece: „Kada odrastu takva djeca nekad postaju stručnjaci u svojem području; a stručnost nije kreativnost. Stručnjaci ostvaruju visoke rezultate u svom području, kreativni ga mijenjaju. Kreativni put zahtijeva i buntovnu osobnost, preuzimanje rizika i motivaciju za uzdrmanjem utvrđene tradicije” (Huzjak, 2006, 232). Talent autor definira kao područno specifičnu darovitost te kao područja talenta navodi: akademsko područje, umjetnost, sport i tehnološko područje. Za razvoj djetetovih sposobnosti Huzjak (2006) važnom smatra „obogaćenu sredinu“: „Takva sredina djetetu pruža izazove i podiže mu standarde njegove uspješnosti. (...) Djeci treba omogućiti čitanje, sviranje, crtanje/slikanje/modeliranje i građenje te razgovor. Obogaćena sredina igra ulogu i u unapređivanju normalnih stupnjeva razvoja, a osiromašena sredina ih usporava” (Huzjak, 2006, 234-235). „Škola koja svoju zadaću ne gleda samo kroz obvezne, propisane, ukalupljene programe, jednolične tradicionalne metode rada, autoritarne odnose učenika i nastavnika, više će postići u otkrivanju i razvijanju kreativnog izraza djece i mladih” (Previšić, 1986, prema Jukić, 2010, 294). Isenberg i Jalongo (1997, prema Jukić, 2010) navode obilježja škola koje potiču i njeguju kreativnost:

- Proces se vrednuje više od produkta.
- Uklanja se vremenska ograničenost tijekom aktivnosti u kojima sudjeluju djeca.
- Školsko osoblje se trudi smanjiti broj situacija koje kod učenika, ali i kod njih stvaraju stres i anksioznost.
- Ohrabruje se i cijeni samoizražavanje.
- Stvara se otvoreno i slobodno ozračje za rad i učenje.
- Potiče se razmjena ideja između učenika i učitelja, ali i između učenika i njihovih vršnjaka.
- Izbjegavaju se natjecanje i nagrađivanje.

„Za djecu školske dobi se općenito pretpostavlja da su kreativna, maštovita, da uče istraživanjem, manipuliranjem, ispitivanjem riskiranjem, izmjenom ideja. Iako nastavnici uglavnom pretpostavljaju da je ekonomičnije učiti od autoriteta, istraživanja pokazuju da je često učinkovitije učenje na kreativne načine“ (Torrance, 1977, prema Jukić, 2010, 295). Lin (2011) razlikuje *kreativno poučavanje* i *poučavanje za kreativnost*. Kreativno poučavanje odnosi se na korištenje imaginativnih pristupa kako bi se učenicima učenje učinilo interesantnije i efikasnije. Poučavanje za kreativnost obilježava identificiranje kreativnih sposobnosti učenika te poticanje kreativnosti pružanjem prilika za njezin razvoj kod učenika. Ova dva pojma različita su, ali se isprepliću u nastavnom procesu – značajke kreativnog poučavanja, poput imaginativnih, dinamičnih i inovativnih pristupa nastavi, često inspiriraju maštu i nove ideje kod učenika, što je značajka poučavanja za kreativnost.

Bognar (2012) navodi kako je danas prisutan niz metodičkih postupaka koji potiču kreativnost u nastavi, i kod učenika i kod učitelja, te nabraja: morfološku analizu, oluju ideja, sinektiku, bioniku, renatalizaciju, provokacije, umne mape, kartice slučajnih pojmova, vođenu fantaziju, činkvinu, šest šešira itd.

Bognar (2011) opisuje svaki od navedenih postupaka:

- a) *Morfološka analiza* je postupak u kojemu se problem rješava na način da se dijeli na veći broj elemenata za koje se onda smišlja što više ideja. Autor kao primjer navodi osmišljavanje udžbenika budućnosti: pojam udžbenika se dijeli na niz elemenata koji čine udžbenik i za svaki se smišlja što više ideja. Na kraju se za svaki element bira po jedno rješenje.
- b) *Oluja ideja* je kreativan postupak koji ima vrlo široku primjenu, a dijeli se na iduće etape: 1) upoznavanje s problemom; 2) zapisivanje svih ideja koje osobi padnu na pamet; 3) kritičko razmatranje ideja; 4) odluka o najprihvatljivijoj ideji. Glavno obilježje ovog postupka je da se u njemu razdvaja etapa stvaranja ideja i etapa kritičnog promišljanja o istoj te zbog toga ne dolazi do gušenja kreativnosti s kritikom.
- c) *Sinektika* (grč. synektikos = združiti, spojiti) je postupak u kojemu se traže rješenja problema koja već postoje u drugim tehničkim rješenjima ili u prirodi i društvu. To se čini kroz nekoliko etapa, tj. većeg broja koraka. Važnu ulogu u ovom postupku imaju analogije koje smišljaju sudionici. One vode ka pronalasku konačnog ideja.
- d) *Bionika* je postupak koji se koristi za pronalaženje novih tehničkih rješenja. Zasniva se na analogijama, zbog čega je sličan sinektici. Analogije se u slučaju bionike traže u

biološkim sustavima zbog vjerovanja da priroda može riješiti više problema nego što to može tehnika.

- e) *Renatalizacija* je postupak u kojemu se problem rješava na način da se izlažu stavovi „za“ i „protiv“. Sudionici aktivnosti su podijeljeni u grupe od šest članova. Postave se dvije teze te je za svaku zadužen po jedan član (glasnogovornik) koji onda iznosi argumente za/protiv. Zatim se glasnogovornici zamijene za teze i ponovno argumentiraju. Svaki od glasnogovornika u grupi uz sebe ima zapisničara (zapisuje zanimljive argumente te pomaže glasnogovorniku da na kraju iznese najzanimljivije izrečene argumente) i suca (bilježi bodove i proglašava koja od ideja je dobila više kvalitetnih argumenata).
- f) *Provokacije* su rečenice koje su apsurdne, ali izazivaju reakciju i potiču na razmišljanje.
- g) *Umne mape* služe za bolje sagledavanje problema ili za kreiranje novih ideja. Postupak je takav da se u središtu nalazi problem/pojam oko kojega se zapisuju njegovi različiti aspekti.
- h) *Kartice slučajnih pojmova* je postupak u kojemu se izvlače kartice sa slikama/riječima te se za svaki pojam iznosi što više asocijacija. Nakon što se skupi veći broj asocijacija, one se odvajaju od svojih izvornih pojmova te se pokušavaju primijeniti na problem kojim se bavi. Tako se dolazi do novih i neuobičajenih odgovora na problem.
- i) *Vodena fantazija* je postupak koji potencijalno vrlo snažno potiče kreativno stvaralaštvo. Autor navodi primjer teksta kojega voditelj aktivnosti izgovara ostalim sudionicima:

Sjedni ugodno, zatvori oči i obrati pažnju na svoje disanje. Diši lagano i opušteno. (...) Sad se prepusti glazbi da te ponese na neko tebi omiljeno mjesto. Mjesto gdje ti je lijepo i ugodno... gdje se osjećaš sigurno. Što sve vidiš oko sebe? Promotri boje i oblike. Što sve čuješ? (...) Dok tako uživaš opažaš kako se tamo u daljini pojavljuju zlatna vrata. Vrata se polako otvaraju, a iz njih izlazi sićušno biće iz bajke. Biće ti prilazi i donosi mali poklon. (...) Polako otvaraš poklon. Što vidiš? Kako se osjećaš?... Sad polako otvori oči i vrati se u stvarnost... Budi još nekoliko trenutaka uz zvukove ugodne glazbe... a zatim, kad ti to želiš, naslikaj poklon koji ti je dalo biće iz bajke. (Bognar, 2011, 7)

- j) *Činkvina* je pjesma od pet stihova uz pomoć koje sudionici aktivnosti mogu izraziti sve što je prethodno naučeno (u nastavi).
- k) *Šest šešira* je postupak u kojemu se omogućava sagledavanje problema na različite načine. Nošenje svakog od šest šešira predstavlja drugi pristup problemu:
 - *Bijeli šešir* predstavlja pristup u kojemu su bitne informacije.

- *Crveni šešir* predstavlja usmjerenost na osjećaje i intuiciju.
- *Crni šešir* predstavlja oprez, tj. upozorava na rizik i moguće nedostatke osobnih odluka.
- *Žuti šešir* predstavlja optimistično usmjerenje prema problemu, tj. traže se prednosti i koristi neke situacije.
- *Zeleni šešir* predstavlja kreativnost i stvaranje novih ideja.
- *Plavi šešir* predstavlja usmjerenost na sam proces mišljenja.

Koludrović i Reić Ercegovac (2010) smatraju da je za razvoj kreativnog mišljenja kod učenika vrlo važno poticati raspravu i aktivno učenje. Također, kao važne uvjete za poticanje kreativnog mišljenja, autor navodi i učiteljevo ponašanje, postupke i očekivanja. Ukoliko je učitelj zatvoren u svom pristupu i odabiru metoda, on može učenike obeshrabrili u pronalaženju novih i drugačijih ideja.

Učitelj u suvremenoj nastavi ne bi trebao imati dominantnu ulogu, već bi trebao imati partnerski odnos s učenicima kada je riječ o donošenju odluka, učenju i usmjeravanju učenika (Renzulli, prema Sekulić-Majurec, 1997, prema Koludrović, Reić Ercegovac, 2010). Koludrović i Reić Ercegovac (2010) navode kako nastava temeljena na osobnim iskustvima učenika može omogućiti smislenije i integrirano učenje. „(...) pokazalo se da se pravilnim usmjeravanjem učenika može održati i poticati njihova motivacija za rad i kreativnost, povećavati interesi i radne sposobnosti“ (Newman, 2005, Olenchak, 1990, prema Koludrović, Reić Ercegovac, 2010, 431). Učenički radovi ne moraju, ali mogu, biti visoke kvalitete. Oni trebaju biti originalni produkti koji su nastali prema osobnoj dječjoj percepciji svijeta. „Pri tome svakako treba uvažavati učenikov stil učenja, njegove sposobnosti i interes za rad, s naglaskom da se kod učenika postepeno razvija intrinzična motivacija za kreativno rješavanje problema“ (Koludrović, Reić Ercegovac, 2010, 431).

Koludrović i Reić Ercegovac (2010) naglašavaju važnost komunikacije između učitelja i učenika u poticanju kreativnog mišljenja. Važno je da učitelj nauči učenike kako prepoznati važne probleme i kako postavljati pitanja koja će voditi do razrješenja tih problema. Sternberg i Williams (1996, prema Koludrović, Reić Ercegovac, 2010) smatraju da je jedan od ključnih elemenata u poticanju kreativnosti način na koji učitelj komunicira s učenicima. Ukoliko učitelj često ignorira pitanja učenika, on šalje poruku da ta pitanja nisu primjerena, što potencijalno vodi ka smanjenju učenikove znatiželje za traženjem i rješavanjem novih problema. Isti autori mišljenja su da učitelj ponekad, uz pokazani interes, treba pokazati

vlastito neznanje jer na taj način može potaknuti učenike na samostalno traženje odgovora. Na taj način učenici uče razmišljati te kako koristiti usvojena znanja.

Koludrović i Reić Ercegovac (2010) smatraju da su pri evaluaciji učenika za poticanje kreativnog mišljenja vrlo važna pitanja koja traže divergentno mišljenje:

Pokazalo se da se divergentnim pitanjima i zadacima potiče razmišljanje, povećava motivacija i aktivnost učenika, te razvija njegova mašta i istraživački duh. Bitna karakteristika pitanja i zadataka kojima se potiče divergentno mišljenje je ta da omogućavaju više različitih odgovora na isto pitanje, ovisno o sposobnostima učenika, te se postavljanjem takvih pitanja može dobiti uvid u djetetov proces razmišljanja. (Walsh Burke, 2003, Vizek Vidović i dr., 2002, prema Koludrović, Reić Ercegovac, 2010, 432)

5. ZAKLJUČAK

Fenomen ljudske kreativnosti počeo se pobliže proučavati tek se u drugoj polovici 20. stoljeća. Prvobitno se smatralo da su kreativni samo određeni pojedinci, dok je većina uskraćena za tu osobinu. Danas se kreativnost gleda kao jedna od osnovnih ljudskih karakteristika koja se može poticati i kroz odgoj razvijati, ali jednako tako i potisnuti i onemogućavati.

Kreativnost je složen i zagonetan pojam kojeg nije lako definirati, a to pokazuje brojnost definicija tog pojma. Zajednička definicija koja obuhvaća većinu motrišta mogla bi glasniti da je kreativnost sposobnost svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu koja je originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenoga socijalnoga konteksta te da je pozitivno usmjerena.

Pitanje jesu li kreativnost i inteligencija povezane više nije aktualno. Danas je glavno pitanje na koji način su povezane. Neki smatraju da je kreativnost dio inteligencije, dok neki inteligenciju smatraju dijelom kreativnosti. Postoji i mišljenje da je kreativnost ovisi o IQ-u. Za kreativnost je važna Gardnerova teorija višestrukih inteligencija iz razloga što svaki pojedinac ima određene interese i sposobnosti, tj. ima izraženu neku od vrsta inteligencija, te se u tom području najčešće kreativno izražava.

Mnogi smatraju da školstvo ubija kreativnost kod učenika, a trebalo bi ju poticati i razvijati. Razvijanje kreativnosti kod djece vrlo je važno zbog njihove pripreme za sve nepoznato što budućnost nosi. Nažalost, postoje prepreke kreativnom učenju i poučavanju. Učitelji, kao kreatori nastavnog procesa, trebaju djeci omogućiti okruženje u kojemu će razvijati vlastitu kreativnost. Danas postoji niz metodičkih postupaka koji potiču kreativnost u nastavi, i kod učenika i kod učitelja. Smatra se da je jedan od ključnih elemenata u poticanju kreativnosti način na koji učitelj komunicira s učenicima.

Dakle, suvremena pedagogijska znanost i njezina grana didaktika uvelike potiču kreativnost u nastavnom procesu. Škola bi trebala biti mjesto u kojemu će djeca razvijati sve svoje sposobnosti, pa tako i sposobnost kreativnog promišljanja.

LITERATURA

1. Arar, Lj., Rački, Ž. (2003). Priroda kreativnosti. Psihologijske teme, 12 (1), 3-22.
2. Blažević, E. (2010). Kreativnost u nastavi. Život i škola, 56 (23), 181-184.
3. Bognar, B., Bognar, L. (2007). Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 5. srpnja 2017. Dostupno na:
http://pedagogija.net/moodle/pluginfile.php/578/mod_page/content/56/Bognar_Bognar%20%282007%29%20Kreativnost%20u%C4%8Ditelja.pdf
4. Bognar, L. (2012). Kreativnost u nastavi. Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu, 153 (1), 9-20.
5. Bognar, L. (2011). Poticanje kreativnosti budućih učitelja u nastavi. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 5. srpnja 2017. Dostupno na:
<http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=8>
6. Bognar, L., Somolanji, I. (2008). Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 54 (19), 87-94.
7. Bognar, L., Somolanji, I. (2009). Kreativnost učitelja u razvijanju kreativnih potencijala učenika. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 5. srpnja 2017. Dostupno na:
http://bib.irb.hr/datoteka/458352.Kreativnost_uitelj_u_razvijanju_kreativnih_potencijala_uenika.pdf
8. Collard, P., Looney, J. (2014). Nurturing creativity in education. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 5. srpnja 2017. Dostupno na:
https://www.researchgate.net/profile/Janet_Looney/publication/264563051_Nurturing_Creativity_in_Education/links/55ae00e108aed9b7dcd0ac1/Nurturing-Creativity-in-Education.pdf
9. Gazibara, S., Simel, S. (2013). Kreativnost u nastavi hrvatskog jezika. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 59 (29), 188-204.
10. Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. Odgojne znanosti, 8 (1), 289 -300.
11. Ivošević, A. (2013). Kreativne tehnike u razrednoj nastavi. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 5. srpnja 2017. Dostupno na:
https://bib.irb.hr/datoteka/679399.Diplomski_rad-Andrea_Ivoevi.pdf
12. Jukić, R. (2010). Metodički stil i takt nastavnika kao poticaj kreativnosti učenika. Pedagoška istraživanja, 7 (2), 291-303.

13. Koludrović, M., Reić Ercegovac, I. (2010). Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi. *Odgojne znanosti*, 12 (2), 427-439.
14. Kunac, S. (2015). Kreativnost i pedagogija. *Napredak: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, 156 (4), 423-446.
15. Lin, Y. (2011). Fostering creativity through education – A conceptual framework of creative pedagogy. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 5. srpnja 2017. Dostupno na: http://file.scirp.org/pdf/CE20110300018_49033096.pdf
16. Morais, M. F., Azevedo, I. (2011). What is a Creative Teacher and What is a Creative Pupil? Perceptions of Teachers. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 12, 330-339. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 16. kolovoza 2017. Dostupno na: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042811001327>
17. Posavec, M. (2010). Višestruke inteligencije u nastavi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 56 (24), 55-64.
18. Shaheen, R. (2010). Creativity and education. Izvor s World Wide Web: zadnja posjeta 5. srpnja 2017. Dostupno na: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED521875.pdf>
19. Škojo, T. (2013). Kreativnost učenika srednjih škola u nastavi umjetničkoga područja. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 59 (29), 300-316.
20. Zuliani, Đ., Matić, M., Keteleš, V. (2015). Poticanje kreativnosti u nastavi informatike. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61 (1), 25-35.